

TIBERIU BADER, *Die Fibeln in Rumänien, Prähistorische Bronzefunde, XIV, 6* herausgegeben von H. Müller-Karpe, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1983, 144 p., 62 pl.

După volumele *Die Äxte und Beile in Rumänien* de Alexandru Vulpe și *Sicheln in Rumänien* de M. Petrescu Diinbovița, lucrarea lui T. Bader, *Die Fibeln in Rumänien* este cea de-a treia carte apărută în prestigioasă colecție Prähistorische Bronzefunde, privind antichitățile din România.

Autorul prelucurează fibulele din România, care se datcăză din perioada tîrzie a epocii bronzului și din prima epocă a fierului (Hallstatt), adică în intervalele cuprinse între sec. XIII î.e.n. și sec. VI/V î.e.n. În total au fost studiate un număr de 428 de fibule, desenate personal de autor, corectînd în unele cazuri desenele publicate. Au fost preluate numai acele desene apărute ale căror originale nu au mai putut fi găsite sau n-au fost accesibile autorului. Deci, lucrarea este rezultatul unei documentări vaste, care a necesitat un timp îndelungat.

Introducerea (p. 1—7) cuprinde și un riguros tabel privind sincronizarea diferitelor orizonturi de depozite de bronzuri cu culturile și grupurile arheologice (cimitire și așezări) de la epoca bronzului tîrziu și pînă la Hallstatt-ul tîrziu (Ha D₁). Această sincronizare reflectă stadiul cercetărilor actuale, autorul fiind prizonierul unor scheme puțin artificiale, al sistemului și schemei folosite azi, împreună cu nesiguranțele lor evidente.

Fiind stabilit pentru fiecare orizont de depozite de bronzuri cite un secol, ele greu pot fi sincronizate cu evoluția internă a culturilor și grupurilor culturale contemporane acestor depozite. Dacă menționez că numai în NV țării noastre din cele 42 de depozite prelucrate tot de T. Bader, 38 de depozite sînt încadrate, în Br. D-Ha A₁ (sec. XIII—XI î.e.n.), perioadă cînd sînt mari transformări etno-culturale, după descoperirile funerare și de așezări, atunci este și mai evident că atribuirea pe culturi sau pe anumite grupuri culturale a depozitelor de bronzuri și apoi a diferitelor categorii de obiecte de bronz rămîne azi încă un deziderat al cercetărilor.

Partea cea mai voluminoasă a cărții este descrierea, sistematizarea și catalogul obiectelor (p. 8—123). În funcție de elementele caracteristice fibulele au fost împărțite în trei grupe tipologice principale, în cadrul cărora autorul

stabilește numeroase tipuri și variante, ajungîndu-se la o clasificare nuanțată, în multe privințe originală. La prima vedere această parte a cărții apare ca un catalog, dar latura interpretativă este tot atît de minuțios lucrată ca și descrierea fibulei, condițiile de descoperire, locul de păstrare și bibliografia referitoare fibule. La fiecare tip de fibulă sînt menționate și exemplarele analoge, în special din regiunile învecinate, atrăgîndu-se atenția asupra frecvenței tipului, cronologiei fiecărui tip, analiza răspîndirii, gruparea lor în anumite zone geografice sau subzone.

Fibulele ca o funcție practică, dar purtate și ca obiecte de podoabă, au fost supuse schimbărilor modei, avem însă puține informații despre modul lor de întrebuințare. Poate n-ar fi fost de prisos să fie prezentate și cîteva morminte de înhumatie cu indicarea poziției fibulei respective, eventual, și o reconstituire ipotetică a modului de purtare a ei, folosindu-se și descoperirile din zonele nordice (pentru analogie).

Deși aria de răspîndire a tipurilor principale de fibule este foarte minuțios stabilită, autorul nu încearcă să discute cadrul cultural-istoric în care au fost folosite aceste piese, oprindu-se doar la menționarea originii eventuale a tipurilor discutate. La fel nu găsim răspuns la problema modului de vehiculare a acestora, dacă sînt sau nu rezultatul unei creații locale, cum apar pe teritoriul țării noastre, pe calea schimburilor intertribale sau datorită unor mișcări de populații? Care sînt acele tipuri care pot fi considerate produse ale culturilor și grupurilor culturale cunoscute arheologic din teritoriul țării noastre? Iată cite întrebări se formulează în legătură cu această categorie de piese atît de importantă pentru datarea complexelor arheologice din epoca bronzului tîrziu și din Hallstatt. Am pus aceste întrebări fiindcă în descoperirile scitice din Transilvania — deși într-un număr redus — sînt descoperiri de fibule, tratate pe larg de autor. Este știut însă faptul că fibulele constituie o categorie străină culturii scitice nord-pontice.

Fibulele din mormintele scitice din Transilvania — cum sînt bine arătate de autor — sînt tipuri caracteristice arii balcano-car-

patice, mai ales lumii illire, și nu apar la nordul Pontului. La fel sînt foarte puține descoperiri de fibule din aria de răspîndire a grupului cultural Szentcs-Vekerzug-Cholin (în necropola de la Sanislău II lipsese fibulele). Deci în anumite zone acest element al portului este frecvent, din altele lipsește cu desăvîrșire, iar în zonele de interferență apare sporadic. Credem că această situație reflectă o realitate istorică și chiar dacă nu este expresia incontestabilă a unei diferențieri etnice, ne arată oricum două obiceiuri în privința portului.

Vasta informație pe care se bazează lucrarea este dovedită și de numărul impresionant (943) de note cu referiri bibliografice sau la alte surse de informare. Utilizarea lucrării este ușurată prin : lista prescurtărilor, prescurtări

bibliografice, lista muzeelor și colecțiilor din România și din alte țări, cu indicarea numărului din catalog al fibulelor. O parte integrantă a lucrării o constituie și planșele (62) executate în condiții grafice excelente.

Pornind de la o vastă documentație, autorul pune la dispoziția specialiștilor nu numai o reușită monografie asupra fibulelor preistorice din România, cartea reprezentînd și un prețios ajutor pentru stabilirea cit mai exactă a datării unor descoperiri viitoare, fără ca această categorie de obiecte să fie infailibilă pentru datare, așa cum se întîmplă și în cazul monedei.

Dr. Ioan Némethi